

■ AURELIU
MANEA

Despre o știință a regiei

Se cere o limpezire a actului teatral. Este necesar să facem asta, acum, cînd, mai mult ca oricînd, teatrul oscilează între știință și improvizație. Cel chemat să realizeze efectul, cel care construiește ritualul, cel care transmite ideea și controlează jocul dintre scenă și sală este regizorul. Arta regiei este complexă, și noi vrem să facem transparentă cutia în care este închis mecanismul, așa spune, robot, al acestei relații dintre creator și spectacol.

Nu cred în regizorul care nu este angajat teoretic, care nu luptă pentru ideile înalte ale umanității. Dar am ajuns la concluzia că, în zona de discuții teatrale, rolul faptului de tehnică teatrală nu trebuie uitat. Spun aceasta pentru a atrage din nou atenția asupra rolului regiei. Dar nu al unei regii întâmplătoare, ci al uneia științifice. Fiindcă eu, în ce mă privește, socot că regia este o știință. Așa fiind, nu orice nechemat are dreptul să realizeze actul teatral. Spectacolul presupune un mecanism complex, care se cere pus în mișcare cu forță și înțelepciune. Aceasta aș numi eu știința regiei: posesiunea unei tehnici precise, pricepere de a imagina și construi mecanismul, resortul ascuns al spectacolului. Bineînțeles că tehnica regiei presupune nu numai un mod de a opera cu un sistem de stimuli; ea necesită și o încărcătură filozofică. Expresia scenică se naște în acord cu concepția despre lume. Calitatea spectacolului teatral depinde, însă, de măsura comuniunii extraordinare dintre autor, regizor și actor. Dar atragem atenția asupra primejdiei de a vedea degradată — dincolo de această comuniune — angajarea ideatică, într-un spectacol, cînd nu știi să construiești forma în acord cu ideea.

Se manifestă, în rîndul colegilor regizori, ceea ce aș numi secretul profesional. Se spune: „asta ține de meserie, de tehnica de a lucra asupra unui text sau de a lucra cu actorii, acest secret nu se împărtășește“. Aceasta poate să ducă, însă, la o pierdere a continuității între generații. Lipsa de încredere dintre oamenii de teatru poate face mult rău teatrului. S-a pierdut ideea de meșter, ideea meșteșugului în teatru. Fiecare moare singur, pe limba sa; este o situație care se cere corectată, într-un fel. Ne aflăm, cred, într-o criză (poate, de scurtă durată) a elementelor de tehnică teatrală. Pledez pentru puterea imaginii scenice, dar cred că un

soc teatral presupune o tehnică inedită de realizare. Regizorii de film ai „noului val francez“ l-au studiat cu multă atenție pe acel mare tehnician al ecranului care e Hitchcock. Teoria acestui curent cinematografic avea nevoie de meșteșugul bătrînului maestru. Știință fiind, regia trebuie să dispună de toate mecanismele expresive. Cine nu cunoaște puterile secrete ale teatrului nu va avea nicodată știința de a înnobilă relația cu sala.

Spectatorul vine la teatru să fie tratat cu bucurii ale creației. Dar cum să poți naște aceea eliberare, acel catharsis comun, fără să fii stăpîn pe esențele cauzale ale manifestărilor lumii? Fenomenul de teatru este atît de complicat încît dibuirea printre soluții nu este o metodă. Încă o dată, regia este o știință; din scamatorie nu iese nimic. Teatrul, această îmbinare de vis și realitate, presupune niște adevărați ingineri ai emoției.

Nu neg caracterul imponderabil al actului de teatru, acel vag nedefinit care aduce atîta mister realizării. Dar acest mister presupune și el o tehnică a sa. Nu e admisibil ca meșteșugul să piardă din vedere calitatea estetică, morală, filozofică a reprezentăției. Dar, un adevărat regizor, în acord cu filozofia sa, care pentru noi este filozofia marxistă, își creează un limbaj propriu, în raport cu convingerile sale. Poezia presupune inspirație; nu spunem, însă, o noutate cînd atragem atenția asupra existenței unor raporturi nebănuite, asupra unei structuri foarte originale în limbajul unui mare poet. Eu, de exemplu, cred că teatrul nu este o artă fără anotimp. Și îmi place ca la fiecare spectacol să descopăr anotimpul pierdut. Nu este acesta un element de poetică teatrală? Un regizor este, pe lângă un tehnician al ideii, și unul al poeziei scenice. Vorbim atîta despre limbaj, dar în ce măsură a pătruns, de pildă, analiza structuralistă în gîndirea construcției scenice?

Calitatea imaginii scenice este de a fi cît mai expresivă. De ce, dar, nu l-am înțeleg pe Grotowski, care studia resursele și resorturile unui anumit fel de strigăt al actorului?

Întrebarea se pune adeseori: artist sau savant? Fiecare piesă presupune un anumit halo de valoare. Cutare calitate a unui text bun s-ar putea banaliza prin lipsa de imaginație a punerii în scenă. Și, totuși, oricîtă imaginație creatoare ar cheltui un regizor, el nu se va putea mărturisi într-o imagine cristalizată și nici piesa nu va avea neprevăzut, dacă regizorul nu știe, de exemplu, să lucreze cu actorii.

Aceste rînduri s-au vrut o confesiune și o punere de problemă: cine va da răspunsul? Cred că noi înșine, tinerii regizori, ar trebui să ne întindem mîna în acest scop și să ne ajutăm unii pe alții.